

УДК 330.1

Є. Ю. Мордань,
к. е. н., старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський державний університет, м. Суми
ORCID ID: 0000-0002-3942-1262

Є. К. Бондаренко,
к. е. н., асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський державний університет, м. Суми
ORCID ID: 0000-0003-0525-6948

Я. І. Кальченко,
студентка кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський державний університет, м. Суми
ORCID ID: 0000-0002-7399-0928

Ю. С. Давиденко,
студентка кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський державний університет, м. Суми
ORCID ID: 0000-0001-9271-6572

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.1.115

БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ

Ye. Mordan,
PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Sumy State University, Sumy

E. Bondarenko,
PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Sumy State University, Sumy

Ya. Kalchenko,
student of the Department of Finance, Banking and Insurance, Sumy State University, Sumy

Yu. Davydenko,
student of the Department of Finance, Banking and Insurance, Sumy State University, Sumy

BANKING RISKS OF MONEY LAUNDERING: ESSENCE, TYPES AND MANAGEMENT SYSTEM

Негативна тенденція щодо зростання частки тіньового ринку актуалізує питання щодо виявлення операцій з легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом. Переважна більшість таких операцій здійснюється за участю банків, тому створення ефективної системи щодо виявлення та попередження фактів легалізації злочинних доходів законодавець покладає на банки. Статтю присвячено дослідженню економічної сутності поняття "банківські ризики легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом". На основі узагальнення існуючих досліджень визначено, що складовими банківських ризиків ЛДОЗШ є ризик клієнта, ризик країни та ризик продукту/послуг. У статті систематизовано фактори, що провокують виникнення ризиків ЛДОЗШ з поділом їх на зовнішні та внутрішні. Досліджено взаємозв'язок ризиків ЛДОЗШ із типовими ризиками банку. Описано теоретичні засади запропонованої системи управління банківськими ризиками ЛДОЗШ, яка повинна бути прописана в нормативних документах банку, органічно вписуватися в загальну стратегію банку з управління активами і пасивами. У статті наведено етапи реалізації системи управління, описано принципи, існуючі стратегії, методи оцінки та методи управління ризиками ЛДОЗШ у банківській установі.

The article discusses the approaches of scientists to understanding the nature of money laundering risks in banks and found that most scholars consider the risks of money laundering in fragments, focusing only on some

aspects, or the reasons for their occurrence, or the consequences of their implementation, which greatly narrows his understanding. The paper details the objects of management in terms of types of money laundering risks in banks, namely customer risk, country risk and product / service risk. External (socio-economic, geographical) and internal (organizational, financial, informational, technological) factors of income money laundering risks in banks are described. The interrelationships of income legalization risks with other typical risks of the bank, in particular with strategic, operational, reputational, credit, market, compliance risks and country and liquidity risks, are considered and characterized. Based on the generalization of existing research, the author's definition of the concept of "money laundering risk-management in banks" is formed. The proposed system of money laundering risk-management in banks should be based on the methods and principles prescribed in the bank's regulations, fit organically into the overall strategy of the bank for asset and liability management, and include the following stages: defining goals, principles, objectives and resources for risk management; development of methods and assessment of the effectiveness of risk management; risk identification, collection of risk information, risk analysis, indicative risk assessment, choice of management method, risk assessment, evaluation results, decision-making, control over the implementation of decisions. The article describes the principles (adaptability, efficiency and awareness, continuity and complexity, confidentiality, prudence and dynamism), existing strategies (risk tolerance, moderate risk acceptance, risk localization, maximum risk avoidance, risk limitation associated with the purchase of insurance), methods of assessment (rating, rapid assessment, probabilistic, expert assessments) and methods of management (avoidance, transfer) of money laundering risks in banks.

Ключові слова: банк, банківські ризики, ризики легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, ризик-орієнтований підхід, система управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Key words: bank, banking risks, risks of money laundering, risk-oriented approach, risk management system of money laundering.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку нашої країни відбувається трансформація економіки, що призводить до змін, у тому числі і негативних — збільшується кількість грошей кримінального походження. Перед власниками незаконно отриманих коштів постає питання як провести їх легалізацію, і основним гравцем в цій схемі стає банк. Банківські установи виступають у ролі своєрідних посередників між власниками тимчасово вільних коштів та тими, хто їх потребує, тому вірогідність залучення банків в кримінальній схемі є високою [23]. Необхідність забезпечення стабільного функціонування національної економіки та банківської системи, недостатня теоретична та практична опрацьованість питань управління ризиками, що виникають в діяльності банківської установи в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також наявність маловивчених та дискусійних питань обумовлюють актуальність теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вивчення сутності банківських ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (далі — ЛДОЗШ), джерел їх виникнення та управління ризиками здійснювали такі науковці: І. Воробйова [6], А.О. Бойко [5], С.О. Дмитров [4], С.Є. Ковалева [15], О.В. Кузьменко [18], Т. Медвідь [9], Є.Ю. Мордань [23], П. Ревенкова [26], М. Худокормової [29], В.Р. Краліч [17], І.Б. Семенов [7], М. Каратаєв [12], О.В. Уткіна [28] та інші. Незважаючи на наявність численних публікацій присвячених дослідженню особливостей функціонування вітчизняних банківських установ у сфері протидії відмиванню злочинних доходів приділяється мало уваги. Зокрема дискусійними залишаються питання щодо джерел та наслідків реалізації ризиків ЛДОЗШ у банківських установах, потребує вдосконалення понятійний апарат та інструментарій управління ризиками, що виникають у діяльності банківських установ у сфері протидії ЛДОЗШ.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад побудови та реалізації системи управління

банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом на сучасному етапі розвитку економіки країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Найбільш значущими суб'єктами первинного фінансового моніторингу, в чій обов'язки входить виявлення операцій по легалізації злочинних доходів і повідомлення про них у Державну службу фінансового моніторингу України, є банки. Це універсальна категорія фінансових установ, яка здійснює практично всі види фінансових операцій. Більшість схем легалізації доходів пов'язані саме з банками. Тому основну роботу з організації системи виявлення та попередження фактів легалізації злочинних доходів законодавець покладає на банки [22].

Для більш повного аналізу основних теоретичних положень розглянемо підходи науковці щодо трактування сутності поняття ризиків ЛДОЗШ у банках (табл. 1). Враховуючи особливості та природу виникнення ризиків ЛДОЗШ у банках будемо вважати такі поняття, як ризик залучення банку до процесів відмивання грошей та ризик використання банків у процесах відмивання грошей синонімічними. Також терміни "відмивання" і "легалізація" можуть вживатися як взаємозамінні поняття.

С.О. Дмитров, О.В. Меренкова та інші [4] вважають досліджуване поняття "збірним" явищем, і розглядають можливість виникнення ризиків ЛДОЗШ через проведення сумнівних трансакцій або через порушення вимог чинного законодавства. Вважаємо, наведений перелік визначених факторів, що провокують реалізацію досліджуваних ризиків є недостатнім для опису цього явища.

Такі автори, як П. Ревенкова, О. Дудка, О. Вороніна та М. Каратаєва [26] джерелом походження ризиків легалізації визначають банківську діяльність в цілому, вказуючи, що рівень ризиків варіюється в залежності від видів діяльності та окремих операцій клієнтів. Однак, варто відмітити, що такий чинник, як банківські послуги і продукти, сам по собі не впливає на ризики легалізації, а можуть впливати на його

Таблиця 1. Систематизація наукових поглядів щодо трактування категорії "банківські ризики легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом"

Автор	Трактування поняття
С.О. Дмитров, О.В. Меренкова та інші	Збірне поняття, що включає ризик проведення трансакцій, що мають сумнівний характер, і ризик порушення вимог відповідного законодавства [4]
С.Є. Ковалева	Ризик використання кредитної організації з метою відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, внаслідок недосконалості її системи внутрішнього проти легалізаційного контролю, помилкових рішень керівництва і впливу зовнішніх чинників (злочинна діяльність клієнтів, недоліки правового регулювання та ін.) [15]
П. Ревскова, О. Дудка, О. Вороніна, М. Каратаєва	Вірогідність понесення кредитною організацією втрат в результаті залучення у схемах надання правомірного вигляду володіння, користування або розпорядження грошовими коштами, отриманими в результаті скоєння злочину, через надання послуг клієнтам з непрозорою структурою власності і/або неясними джерелами походження капіталу [26]
М. Худокормова	Наявний або потенційний ризик застосування до банку юридичних або регуляторних санкцій, отримання банком фінансових збитків або шкоди для репутації банку внаслідок його використання клієнтами або іншими зацікавленими особами з метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування терористичної діяльності [29]
І. Воробійової	Ризиком фінансових інститутів у сфері відмивання грошей або фінансування тероризму слід розуміти «можливі збитки (фінансовий, матеріальний, репутаційний, іміджевий і т.п.) у результаті участі фінансових інститутів в операції, пов'язаній з відмиванням грошей або фінансуванням тероризму [6]
С. Дмитров Т. Медвідь	Ймовірність проведення фінансових операцій, метою яких є маскування коштів нелегітимного походження, приховування злочинних цілей їх подальшого використання або ухилення від виконання відповідних вимог законодавства [9]
В.Р. Краліч	Потенційною можливістю негативно впливати на капітал і надходження установи, використовуючи її послуги для ЛДОЗШ [17]
О.О. Глущенко, І.Б. Семеген	Імовірністю виявлення чи не виявлення фінансової операції, яка потенційно може бути пов'язана з відмиванням злочинних доходів і в перспективі може негативно впливати на фінансове становище банківської установи [7]
М. Каратаєв	Ризик залучення банку до процесів легалізації незаконних доходів являє собою вірогідність понесення кредитною організацією втрат внаслідок участі у схемах надання правомірного вигляду володіння, користування або розпорядження грошовими коштами, отриманими внаслідок здійснення правопорушення, шляхом надання послуг клієнтам з непрозорою структурою власності або непрозорими джерелами походження капіталу [12]
О.В. Уткіна	Ризики свідомого або несвідомого залучення/використання банківських установ у схемах по відмиванню незаконно отриманих доходів, які зумовлюються факторами внутрішнього (неефективна внутрішньобанківська система управління ризиками, залучення працівників банку до процесів відмивання коштів, недосконалість інформаційних систем) та зовнішнього (прогалини в національному законодавстві, високий рівень тіньової економіки, кримінальна діяльність клієнтів, фінансова грамотність населення) середовищі, що не виключає, як наслідок, ймовірність отримання банками матеріальних, фінансових, репутаційних збитків [28]

рівень тільки в сукупності з чинником "клієнти" або "внутрішнє середовище". Правильною є думка авторів щодо розгляду цього поняття з позиції отримання збитків, про те вони не розглядають причини, що провокують банки бути залученими в злочинні схеми з відмивання грошей.

С.Є. Ковалева [15] концентрує свою увагу на причинах виникнення ризиків легалізації доходів у банку і не говорить про причинно-наслідковий зв'язок під час реалізації даних видів ризиків. Натомість, І. Воробійова [6] та В.Р. Краліч [17] роблять акцент на потенційних збитках, які несе фінансова установа через участь в операціях щодо відмивання грошей.

С. Дмитров та Т. Медвідь [4] вивчають ризики в контексті використання саме послуг банку для протиправних дій, а О.О. Глущенко та І.Б. Семеген [7] характеризують ризик лише з позиції виявлення підозрілих операцій. Проте на ризики використання банківської установи з метою відмивання грошей впливає рівень привабливості не лише конкретно обраної фінансової установи, але й особливості зовнішнього середовища.

Отже, більшість науковців ризики ЛДОЗШ розглядають фрагментарно, концентруючи увагу лише на окремих його аспектах, або на причинах їх виникнення, або на наслідках їх реалізації, що дуже звужує розуміння сутності даного поняття.

На наш погляд, О.В. Уткіна [28] найбільш вдало сформувала поняття ризиків ЛДОЗШ у банку, акцентуючи увагу на причинах виникнення ри-

зиків, характеру їх прояву та основних недоліках системи фінансового моніторингу. Саме це поняття буде використане нами в ході дослідження.

Для побудови ефективної системи управління, необхідно дослідити об'єкт управління, конкретизуючи складові ризиків ЛДОЗШ. Залежно від джерел виникнення банківські ризики ЛДОЗШ поділяються на ризик клієнта, ризик країни та ризик продукту/послуг [6; 17; 27; 26; 28].

Таблиця 2. Характеристика зовнішніх та внутрішніх факторів виникнення ризиків ЛДОЗШ

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Соціально-економічні: рівень тіньової економіки; рівень корупції; кримінальна діяльність; ризик інфляцій; недовіра населення до фінансової системи країни - ризик, пов'язаний з рівнем фінансової грамотності населення	Організаційні: ризики, пов'язані із кадровою політикою; управлінські ризики; структура власності та власники банку; недостатній контроль вищого керівництва Фінансові: ризик втрати платоспроможності; ризик зниження фінансової стійкості; погіршення фінансового стану клієнтів або партнерів
Географічні: заборона на економічні відносини з іноземними державами; держави з етнічними і політичними конфліктами; країни з активним сепаратистським рухом; країни, які підтримують тероризм	Інформаційні: ризик втрати конфіденційної інформації; ризики, пов'язані із недостовірною інформацією; ризики, пов'язані із нестачею інформації Технологічні: рівень автоматизації діяльності банку; використання новітніх, інформаційних технологій для проведення фінансових операцій; недосконалість систем безпеки установ

Джерело: [1; 6; 8; 9; 27; 11; 28].

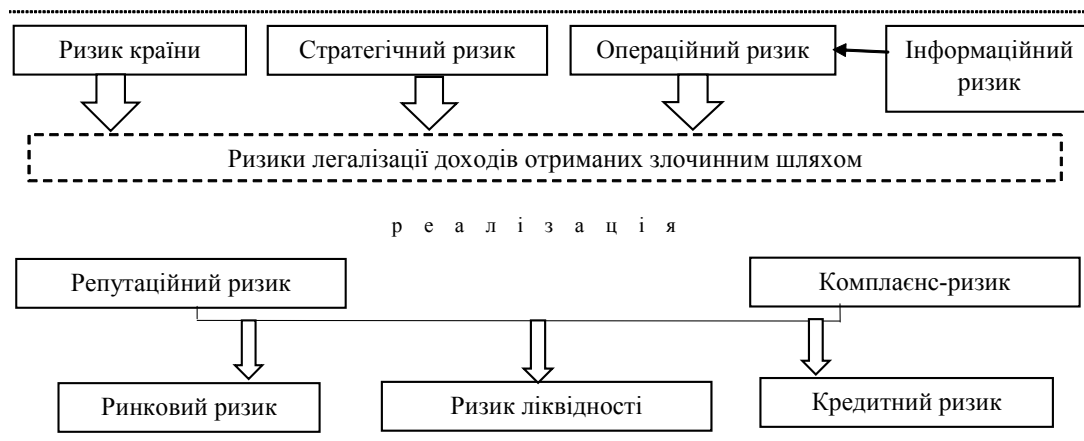

Рис. 1. Взаємозв'язок ризиків ЛДОЗШ і типових банківських ризиків

Джерело: [14; 28].

Ризик клієнта пов'язаний із понесенням фінансових втрат банку у разі встановлення ділових відносин із клієнтом без належної перевірки його документів, структури власності клієнта, ділової, професійної чи особистої діяльності.

Ризик країни — це ризик, пов'язаний із співпрацею банків з клієнтами, які проживають або зареєстровані як юридична особа на території держави, що має економічні, соціальні, правові чи політичні передумови щодо високої ймовірності реалізації ризику відмивання коштів.

Ризик продукту/послуг — це ризик, який притаманний деяким банківським продуктам або послугам, що нести в собі загрозу використання їх з метою відмивання коштів; ризик впровадження нового банківського продукту/послуги; ризик, пов'язаний із керівництвом та персоналом банку; ризик, пов'язаний із недосконалістю інформаційно-технологічного забезпечення банку; ризик, пов'язаний із змінами в законодавстві та безпековою ситуацією в країні [28].

Для формування ефективною системи управляти ризиками ЛДОЗШ необхідно дослідити фактори, що провокують виникнення таких ризиків у банку. Найбільш розповсюджена класифікація факторів за сферою виникнення ризиків ЛДОЗШ, за якою їх поділяють на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища (табл. 2).

Зовнішні фактори ризику не залежать від діяльності конкретної банківської установи, вони обумовлені

змінами в соціально-економічній, політичній та фінансовій сферах. Відповідно, банку складно на них впливати та практично неможливо контролювати. У результаті зовнішні ризики повністю перекладаються на кредитну установу, що веде до втрати нею частини активів.

Внутрішні фактори ризику виникають в середовищі функціонування самої банківської установи, виникнення яких обумовлені перш за все недосконалою внутрішньобанківською системою фінансового моніторингу. Такі фактори ризику підлягають контролю і впливу з боку керівництва банку, як результат повинні бути зведені до нуля.

Переважна більшість науковців характеризують появу ризиків ЛДОЗШ як взаємозв'язок з іншими типовими ризиками банку (рис. 1).

Ризик країни виникає у випадках, коли клієнт банку зареєстрований в одній з держав, щодо яких застосовуються міжнародні санкції, спеціальні економічні заходи і які не беруть участі в міжнародному співробітництві у сфері протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (далі — ПВК/ФТ).

Стратегічний ризик може проявитися у разі прийняття керівництвом банку рішення про інтенсивність нарощування клієнтської бази без проведення належних перевірочних процедур щодо репутації компанії та її засновників, відповідно існує висока ймовірність прийняття на обслуговування клієнтів, які мають намір використовувати розрахункові рахунки в цілях ЛДОЗШ.

Проявами операційного ризику в області ПВК/ФТ є ненавмисні дії (бездіяльності) персоналу, технічні збої автоматизованих систем і бізнес-процесів, що можуть спричинити прийняття в кредитну організацію на обслуговування клієнтів, які здійснюють протиправну діяльність або проводять підозрілі операції через банк.

Згідно із законодавством комплаєнс-ризик — це "імовірність виникнення збитків/санкцій, додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів або втрати репутації внаслідок невиконання банком вимог законодавства, нормативно-правових актів, ринкових стандартів, правил добросовісної конкуренції, правил корпоративної етики, виникнення конфлікту інтересів, а також внутрішньобанківських документів банку" [25]. Джерелами комплаєнс-ризиків можуть стати встановлені факти порушень у функціонуванні внутрішньої системи антилегалізаційного контролю в банках, які спричинили відмивання злочинних доходів. Публікація такої інформації на офіційному сайті регулятора в свою чергу призведе до виникнення ризику втрати ділової репутації. Фінансові інститути та інвестори можуть розцінити факт

Таблиця 3. Систематизація наукових підходів щодо трактування категорії "управління ризиками ЛДОЗШ"

Автор	Трактування поняття
С. Єгоричева	Заходи, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, з визначення, оцінки, моніторингу, контролю ризиків, що спрямовані на їх зменшення до прийняттого рівня [10]
Н. Леонова, А. Романова	Прийняття відповідних заходів боротьби з відмиванням злочинних доходів і фінансуванням тероризму, що сприяють зменшенню або зниженню ступеня виявленого ризику до нижчого або прийнятного рівня [20]
Я. Корженівський	Застосування відповідних положень, політик, методів та засобів управління та контролю за ризиками для виконання поточних та стратегічних цілей [16]
О. В. Уткіна	Скоординований комплекс управлінських заходів з організаційно-економічного, методологічного, аналітичного, нормативно-правового та фінансового забезпечення зі своєчасного виявлення (ідентифікації), вимірювання (оцінювання), постійного спостереження (моніторингу) та контролю за ризиковими подіями, пов'язаними із обслуговуванням клієнтів, які мають на меті здійснення протиправної діяльності, а також мінімізація негативних наслідків настання таких подій [28]

таких публікацій як інформацію про серйозні порушення і недоліки системи внутрішнього антилегалізаційного контролю, що в свою чергу призведе до збільшення вартості запозичень на ринку позичково-го капіталу (кредитний ризик). Масовий відтік вкладників і корпоративних клієнтів, які перебувають на розрахунково-касовому обслуговуванні, а також негайне пред'явлення кредитором миттєвого виконання банком своїх зобов'язань неминуче вплинуть на стан ліквідності кредитної організації [2].

Отже, важливою складовою усіх банківських ризиків є категорія "наслідки". Проникнення в банківську систему коштів, що мають незаконне походження, становить серйозну загрозу її стійкості і стабільності, оскільки різко підвищує ймовірність виникнення ряду інших ризиків притаманних банківській діяльності, які згодом проявляються у вигляді фінансових втрат, а саме:

— втрати внаслідок ризику матеріально збитку в результаті арешту або конфіскації активів банку органами правопорядку;

— відкликання ліцензії;

— падіння вартості акцій і капіталізації установи;

— відмова іноземних партнерів від співпраці з метою мінімізації своїх ризиків бути втягнутими в схеми по відмиванню злочинних доходів у зв'язку з наявністю відповідної інформації про контрагента;

— зміна умов залучення коштів на внутрішньому та міжнародних фінансових ринках у зв'язку з підвищенням рівня ризику позичальника;

— затримка платежів клієнтів банку в зв'язку з необхідністю більш поглибленої перевірки документів банками — кореспондентами з метою мінімізації останніми власного ризику бути втягнутими в процес відмивання грошей;

— відтік клієнтів та інші [30].

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що діяльність комерційного банку в сфері протидії ЛДОЗШ, схильна до сукупності взаємопов'язаних ризиків, для мінімізації яких банки повинні виробити комплекс заходів, спрямованих на усунення джерел таких ризиків для кожного ризик-фактора окремо. Управління такими ризиками в банку необхідно здійснювати комплексно, передусім, побудувавши єдину систему їх управління, яка буде базуватися одночасно на основі міжнародних стандартів і вимог українського законодавства та відображати сучасні особливості та об'єктивні зміни зовнішнього середовища функціонування банку.

Перед розглядом системи управління банківськими ризиками ЛДОЗШ, варто уточнити сутність категорії "управління ризиками ЛДОЗШ". Наявні трактування в економічній літературі даного поняття представлені в таблиці 3.

Узагальнивши розглянуті визначення, під управлінням банківськими ризиками ЛДОЗШ будемо розуміти сукупність аналітичних, організаційно-економічних, фінансових та інших заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, аналіз, оцінку, попередження та контроль ризиків, що виникають при наданні послуг клієнтам, діяльність і операції яких відносяться до категорії сумнівних, а також на мінімізацію можливих негативних наслідків ризику відмивання коштів для банківської установи [30].

Зокрема до заходів мінімізації можуть належати: запит додаткових документів, їх аналіз, відмова від укладення договору банківського рахунку (вкладу), відмова у виконанні розпорядження клієнта про здійснення операції та ін. У загальних рисах управління ризиками ЛДОЗШ полягає в прийнятті відповідних заходів протидії відмиванню коштів для зниження або зменшення оціненого ступеня ризику до нижчого або прийнятного рівня.

Управління ризиками ЛДОЗШ у банку повинне базуватися на принципах, представлених у таблиці 4.

Таблиця 4. Принципи управління ризиками ЛДОЗШ у банку

Принцип	Сутність
Адаптованість	Обрані підходи з управління ризиком легалізації повинні відповідати рівню ризику зовнішнього та внутрішнього середовища
Оперативність та інформованість	Полягає у швидкому реагуванні, своєчасній підготовці та поданні інформації Спеціально уповноваженому органу про підозрілі фінансові операції
Безперервність та комплексність	Безперервний процес прийняття рішень, що здійснюється на всіх рівнях управління за рахунок взаємодії всіх підрозділів банку
Конфіденційність	Полягає у збереження конфіденційності відомостей про внутрішні документи банку, розроблені в цілях ПВК/ФТ; документи, рахунки та вклади клієнтів
Обачність	Полягає у дотриманні умов належної ідентифікації, верифікації клієнта (принцип „знай свого клієнта”)
Динамічність	Наявність та аналіз накопиченого досвіду у сфері ПВК/ФТ повинен використовуватись для навчання та постійного вдосконалення процесу управління ризиком легалізації

Джерело: [28].

Оцінці та управлінню ризиками відмивання злочинних доходів в останні роки приділяється велика увага з боку міжнародних організацій, зокрема Financial Action Task Force on Money Laundering (далі — FATF). З метою зміцнення і захисту цілісності фінансової системи в лютому 2012 р. було затверджено оновлені 40 рекомендацій FATF, які є компіляцією 40 + 9 рекомендацій FATF (у попередній редакції 2003 року).

Одним з ключових напрямків ПВК/ФТ, позначених у новій редакції Рекомендацій FATF, є оцінка ризиків, пов'язаних з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та поширення зброї масового знищення, і реалізація ризик-орієнтованого підходу, який впроваджується в практику національних антилегалізаційних систем і дозволяє компетентним органам і кредитно-фінансовим установам застосовувати такі заходи запобігання або обмеження ВК/ФТ, які будуть сумірні з оціненим ризиком. Це дозволяє розподіляти ресурси найбільш ефективним чином і знизити витрати на здійснення фінансового моніторингу в цілях ПВК/ФТ. Принцип розподілу ресурсів ґрунтується на тому, щоб спрямовувати ресурси з урахуванням пріоритетів щодо концентрації основних зусиль на найбільш важливі ризики [13].

Відповідно до Положення НБУ [24] банківська установа повинна розробити програму управління ризиком ЛДОЗШ, яка повинна містити методику виявлення та оцінки ризику; порядок присвоєння та терміни перегляду рівня ризику; порядок обліку і фіксування результатів оцінки рівня ризику.

Водночас єдиної затвердженої методики оцінки ризиків ЛДОЗШ для кредитних організацій немає. Кожен банк розробляє її самостійно на основі законодавчих актів, нормативних документів Державної служби фінансового моніторингу України, Національного банку України, рекомендацій FATF, і з урахуванням власних особливостей діяльності, що створює для банку певні труднощі в здійсненні даного напрямку роботи.

Етапи управління ризиками ЛДОЗШ у банківській установі представлено на рисунку 3.

Розглянемо кожен елемент більш детально. Відповідальність за організацію системи внутрішнього контролю з метою ПВК/ФТ та системи управління ризиком залучення банку в зазначені процеси лежить на керівнику банку. Запорукою ефективного функціонування такої системи є незалежність даного напрямку від інших напрямків діяльності банку [21]. Керівництво банку визначає цілі, принципи, завдання і ресурси для управління ризиками ЛДОЗШ.

Підрозділом внутрішнього контролю розробляється стратегія управління ризиком залучення банку в процеси легалізації злочинних доходів, яка включає набір

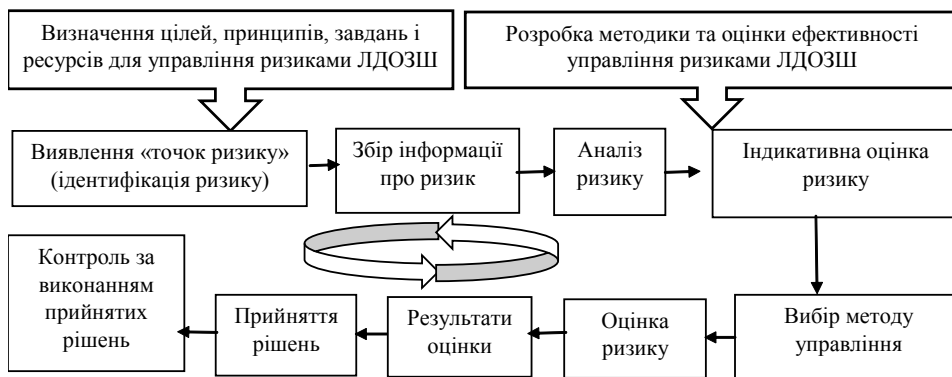

Рис. 3. Етапи управління банківськими ризиками ЛДОЗШ

Джерело: [30].

правил, на основі яких приймаються рішення і способи вибору варіанта цих рішень. Ризикові стратегії банку охарактеризовані в таблиці 5.

Політика банку з управління ризиками ЛДОЗШ повинна передбачати моніторинг відкритих ризикових позицій і управління негативними відхиленнями в траєкторії їх проходження. До таких механізмів відносяться методики оцінки зацікавленості банку у відносинах з клієнтом з урахуванням ризику залучення в зазначені процеси, а також політика банку по роботі з клієнтами, віднесених до групи високого ризику. Підхід, заснований на оцінці ризику, повинен враховувати, що загроза відмивання доходів різна в залежності від категорії клієнта, від використання ним банківських продуктів/послуг і способів їх надання.

На етапі оцінки ризику банк самостійно обирає найбільш прийнятний метод оцінки ризиків ЛДОЗШ, який відповідає розміру та ресурсній базі банку. Наявні методи оцінки ризиків ЛДОЗШ представлено на рисунку 4.

Результати, отримані в ході розрахунків параметрів ризику, в обов'язковому порядку повинні знайти відображення в конкретних діях підрозділів по роботі з клієнтами. Ризик проведення клієнтом підозрілих операцій повинен безпосередньо впливати на прийняття управлінських рішень при розробці стратегії подальшої співпраці з клієнтом і визначенні параметрів такої співпраці.

Таблиця 5. Стратегії управління ризиками ЛДОЗШ

Стратегія	Сутність
Стратегія толерантна до ризику	Має місце у випадках, коли банк з метою поліпшення власних бізнес-показників свідомо приймає рішення про проведення операцій клієнта, при цьому маючи достатньо підстав вважати, що реальною метою їх проведення може бути легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, і (або) фінансування тероризму
Стратегія помірною прийняття ризику	Проявляється в ситуації, коли банк надає перевагу відмовляти клієнтам у проведенні високоризикових операцій в особливо великих розмірах, що дозволяє уникнути залучення в найбільш типові схеми відмивання злочинних капіталів
Стратегія локалізації ризику	Відображає прагнення банку до обмеження кількості і обсягів операцій клієнтів, які відносяться до підвищеного рівня ризику
Стратегія максимально можливого уникнення ризиків	Банк встановлює жорсткі вимоги до всіх клієнтів щодо максимально можливого обсягу даних, необхідних при встановленні ділових відносин з ними та безумовному використанні банком при виникненні відповідних підозр права на відмову в обслуговуванні клієнта
Стратегія лімітування ризиків	Банк встановлює відповідні нормативи або заходи у процесі розробки політики здійснення фінансового моніторингу (наприклад, при виявленні високоризикованих клієнтів, зумовлених проведенням операцій із готівкою, може бути прийняте рішення про його позачергову перевірку персоналом банку або про закриття рахунку)
Стратегія пов'язана з купівлею страховки	Банк купує страховку на випадок, якщо в результаті здійснення «відмивання» коштів, отриманих злочинним шляхом, він понесе певні втрати (наприклад, застосування санкцій або втрата ділової репутації може стати причиною скорочення депозитних вкладів, і, як наслідок, призведе до зменшення прибутків

Джерело: [3; 19; 4; 28].

Всі дані, отримані в ході ідентифікації та вивчення клієнта, повинні бути занесені в електронну анкету, до якої співробітники матимуть постійний доступ в оперативному режимі, що свідчить про необхідність інформаційного забезпечення процесу управління ризиком залучення грошей.

Після завершення процедури оцінки ризику перед керівництвом банку стоїть питання щодо обрання ефективних адміністративних методів їх управління. У банківській практиці виділяють два основні методи:

— метод уникнення ризику, що полягає у відмові банком від встановлення договірних відносин і надання послуг "сумнівним" клієнтам, а також проведення операцій клієнтів, щодо яких є достатньо підстав вважати, що метою їх проведення є легалізація злочинних доходів. Рішення про відмову в прийнятті ризику може бути прийнято як на стадії розгляду заявки клієнта про прийом на обслуговування, так і на стадії, коли клієнт вже обслуговується в банку;

— метод трансферту (передачі) ризику. Банки не мають права відмовити клієнту в проведенні операції, тому в цілях мінімізації ризику може бути використаний метод трансферту (передачі) ризику, основу якого складає принцип інформування уповноваженого органу про всі операції, які формально містять критерії підозрілості, знімаючи з себе відповідальність за дії своїх клієнтів [2].

Окрім адміністративних методів, також можуть використовуватися економічні, які передбачають розробку і реалізацію такої політики банку, основу якої складають механізми економічного впливу на рівень прийнятих ризиків і нейтралізації наслідків ризиків шляхом створення резервів. Економічні методи реалізуються через створення резервів для компенсації можливих збитків або через встановлення лімітів на параметри проведених операцій або обсяги прийнятих ризиків [30].

Також можна виділити окрему групу методів впливу на ризик банку, до яких відносяться навчання і підготовка персоналу банку і отримання державних гарантій. Вибір конкретних методів управління ризиками залежить від досвіду керівника та можливостей банку.

На останньому етапі процесу управління слід визначити набір параметрів, які могли б об'єктивно відобразити фактичну реалізацію підрозділами стратегії управління ризиками ЛДОЗШ і правил внутрішнього контролю з метою ПВК/ФТ. Такі дані можуть бути отримані на основі аналізу діяльності банку шляхом здійснення процедур внутрішнього контролю та проведення незалежного аудиту.

Загалом управління банківськими ризиками ЛДОЗШ є динамічним і безперервним процесом. Жодна програма не може вивести всі банківські операції, спрямовані на відмивання коштів. Нині безперервно вигадають нові способи обходу банківських програм по виявленню незаконних операцій, і тільки доб-

ре налагоджена система по ПВК/ФТ в кредитних організаціях, яка повинна знаходитися в безперервному розвитку і враховувати всі особливості сучасного банківського бізнесу, здатна істотно мінімізувати ризики, пов'язані з ЛДОЗШ.

З урахуванням вищевикладеного, сформуємо систему управління банківськими ризиками ЛДОЗШ, яка представлена на рисунку 5. Ефективна реалізація розробленої системи з високою часткою ймовірності гарантує захист банку від ризику і дозволяє обмежити можливі фінансові наслідки прояву цих ризиків, сприяючи підвищенню стабільності та надійності комерційного банку, а також не допустити потрапляння злочинних доходів і засобів, призначених для підтримки тероризму, в фінансовий і інші сектори економіки, тим самим забезпечуючи економічну безпеку держави.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Розглянуто підходи науковці щодо трактування сутності поняття ризиків ЛДОЗШ у банках та визначено, що більшість науковців ризику ЛДОЗШ розглядають фрагментарно, концентруючи увагу лише на окремих його аспектах, або на причинах їх виникнення, або на наслідках їх реалізації, що дуже звужує розуміння сутності цього поняття. У ході дослідження використовували визначення О.В. Уткіної [28], яка на наш погляд найбільш вдало сформувала поняття ризиків ЛДОЗШ у банку, акцентуючи увагу на причинах виникнення ризику, характеру їх прояву та основних недоліках системи фінансового моніторингу.

Деталізовано та охарактеризовано об'єкти управління у розрізі видів банківських ризиків ЛДОЗШ за джерелами їх походження, а саме ризик клієнта, ризик країни та ризик продукту/послуг.

Описано зовнішні (соціально-економічні, географічні) та внутрішні (організаційні, фінансові, інформаційні, технологічні) фактори виникнення ризиків ЛДОЗШ.

Розглянуто та охарактеризовано взаємозв'язки ризиків ЛДОЗШ з іншими типовими ризиками банку, зокрема з стратегічним, операційним, репутаційним, кредитним, ринковим, комплаєнс ризиками та ризиками країни та ліквідності.

Визначено, що управління банківськими ризиками ЛДОЗШ варто розглядати як сукупність аналітичних, організаційно-економічних і фінансових заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, оцінку, попередження та контроль ризикових подій, що виникають у зв'язку з наданням послуг клієнтам з непрозорою структурою власності і (або) неясними джерелами походження капіталу, а також мінімізацію можливих негативних наслідків для банку.

Рис. 4. Методи оцінки ризиків ЛДОЗШ

Джерело: [28; 4].

Єдиної затверженої методики оцінки ризиків ЛДОЗШ для банків немає. Кожен банк розробляє її самостійно на основі законодавчих актів, нормативних документів Державної служби фінансового моніторингу України, Національного банку України, рекомендацій FATF, і з урахуванням власних особливостей діяльності, що створює для банку певні труднощі в здійсненні зазначеного напрямку роботи.

Запропонована система управління банківськими ризиками ЛДОЗШ повинна ґрунтуватися на методах і принципах, прописаних у нормативних документах банку, органічно вписуватися в загальну стратегію банку з управління активами і пасивами, та включати такі етапи: визначення цілей, принципів, завдань і ресурсів для управління ризиками ЛДОЗШ; розробка методики та оцінки ефективності управління ризиками ЛДОЗШ; ідентифікація ризику, збір інформації про ризик, аналіз ризику, індикативна оцінка ризику, вибір методу управління, оцінка ризику, результати оцінки, прийняття рішень, контроль за виконанням прийнятих рішень.

Розглянуто та охарактеризовано принципи управління, наявні стратегії управління, методи оцінки та методи управління ризиками ЛДОЗШ.

Дослідження виконане у рамках держбюджетної науково-дослідної роботи 0120U100473 "Формування інструментарію детінізації економіки України на основі каузального моделювання траєкторій взаємодії фінансових посередників".

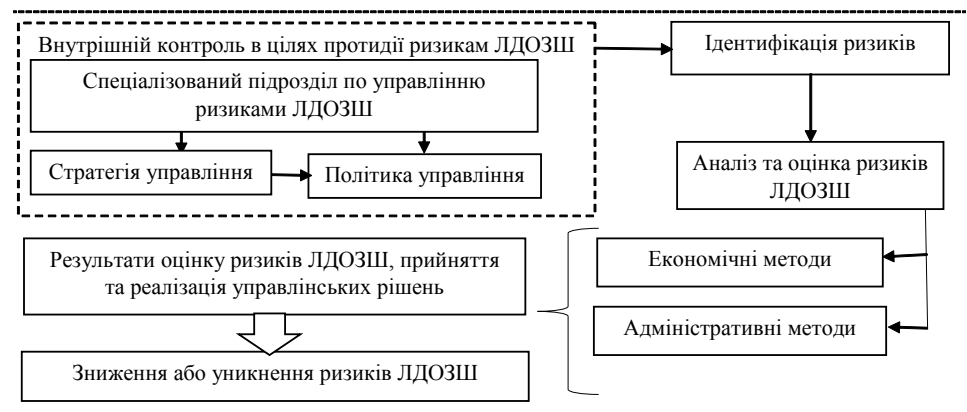

Рис. 5. Система управління ризиками ЛДОЗШ у банківській установі

Література:

- Алифанова Е.Н. Развитие методических подходов к управлению рисками финансовых институтов в сфере ПОД/ФТ. Финансы и кредит. 2014. № 6. С. 31—40.
- Байдукова Н.В. Актуальные вопросы, регулирующие рынок платежных услуг. Вестник Оренбургского государственного университета. 2009. № 1.
- Басс А.Б. Основы управления риском вовлечения банка в процессы легализации преступных доходов. Финансы и кредит. 2010. № 26. С. 29—38.
- Бережний О.М., Дмитров С.О., Меренкова О.В., Медвідь Т.А., Ващенко О.М. Оцінка та управління ризиком використання послуг для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму в комерційному банку: монографія / за заг. ред. О.М. Бережного. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 114 с.
- Бойко А.О., Леонов С.В., Боженко В.В., Лучко І.В. Роль та значення Національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом в сучасних умовах розвитку фінансового ринку України. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2018. № 3 (15). С. 137—142.
- Воробьева И.Г. Систематизация инструментов управления рисками финансовых институтов в сфере отмыывания денег или финансирования терроризма и направления повышения их эффективности. Финансовые исследования: электронный научный журнал. 2013. С. 21.
- Глущенко О.О., Семеген І.Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р.А. Слав'юка. Київ: УБС НБУ, 2014. 386 с.
- Дзедзик І.Б. Місце ризиків у системі фінансового моніторингу операцій банківської установи. Регіональна економіка. 2008. № 4. С. 109—114.
- Дмитров С.О., Медвідь Т.А. Новітня компонента в системі банківських ризиків. Науково-практичний журнал Вісник Національного банку України. 2010. № 4 (170). С. 11—14.
- Егоричева С.Б. Організація фінансового моніторингу в банках навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 292 с.
- Єпіфанов А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / за ред. А.О. Єпіфанова, Т.А. Васильєвої. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. — 283 с.
- Каратаев М.В. Риск вовлечения банка в процессы легализации преступных доходов: сущность, классификация и оценка последствий. Финансы и кредит. 2009. № 31. С. 56.
- Керівництво ФАТФ щодо застосування ризик-орієнтованого підходу для банківського сектору. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160805/rek%201.pdf
- Ковалева С.Е. Виды рисков кредитных организаций в сфере противодействия легализации доходов, полученных преступным путем, и особенности управления ими в российской банковской практике. Управление экономическими системами. 9/2013. URL: <http://www.uecs.ru/makroekonomika/item/2347-2013-09-16-08-05-52>
- Ковалева С.Е. Совершенствование управления рисками кредитных организаций в сфере противодействия легализации доходов, полученных преступным путем: дис... кандидата экономических наук: 08.00.10 / Ковалева С.Е. Москва. 2013, 162 с. URL: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/152218/0-80378-2.pdf?sequence=-1>
- Корженівський Я.В. Національна система оцінки ризиків відмивання коштів: проблеми нормативно-правового удосконалення. Наше право. 2014. № 3. С. 67—73.
- Краліч В.Р. Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 21.04.02. Київ, 2010. 22 с.
- Кузьменко О.В., Бойко А.О., Полюхович В.М. Развитие методических засад моделирования риска банковской установи щодо використання її послуг для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму в ході інспектування. Економіка та держава. 2017. № 2. С. 46—55.
- Лебедева М.Е., Вагизова В.И. Региональные банки — одна из важнейших составляющих банковской системы России. Журнал правовых и экономических исследований. 2013. № 2.
- Леонова Н.Г., Романова А.А. Риск-ориентированный подход в сфере противодействия отмыыванию преступных доходов и финансированию терроризма. Электронное научное издание "Ученые заметки ТОГУ". 2017. С. 1—5.
- Молова А.А. Управление риском вовлечения банка в процессы легализации преступных доходов. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie-riskom-vo-vlecheniya-banka-v-protsessy-legalizatsii-prestupnyh-dohodov-1/viewer>
- Мордань Є.Ю., Давиденко Ю.С. Сутність банківських ризиків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом у аспекті детінізації економіки України. Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. on-line конференції: (м. Суми, 19-20 листопада 2020 р.) ННІ БТ "УАБС" СумДУ. — Суми: СумДУ, 2020. С. 51—54.
- Мордань Є.Ю., Діденко К.В. Виникнення ризиків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом у банківських установах. Актуальні проблеми розвитку фінансової системи України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 22 червня 2020 р.) Херсон, 2020. С. 117—119.
- Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу / Постанова Правління НБУ від 19.05.2020 року № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
- Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах / Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>
- Ревенков П.В., Дудка А.Б., Воронин А.Н., Каратаев М.В. Финансовый мониторинг: управление рисками отмыывания денег в банках. Москва: КНОРУС: ЦИПСИР, 2012. 140 с.
- Синявская Т.Г., Маленко В.И. Подходы к классификации рисков финансовых институтов в сфере отмыывания денег или финансирования терроризма. Финансовые исследования: электронный научный журнал. 2012. № 3. С. 51—59.
- Уткіна О.В. Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: дис. ... к-та екон. наук: 08.00.08. ДВНЗ "Університет банківської справи". Київ, 2019. 218 с.
- Худокормова М.І. Управління ризиками легалізації злочинних доходів як новітня вимога світової спільноти Актуальні проблеми економіки 2011. № 6. С. 226—232.
- Шаманина Е.И. Противодействие легализации незаконных доходов в банковской системе Российской Федерации: опыт и пути развития: дис... к-та екон. наук: 08.00.10. Москва, 2014. 221 с. URL: https://guu.ru/files/referate/2014/shamanina_e_dis.pdf

References:

- Alifanova, E. N. (2014), "Development of methodological approaches to risk management of financial institutions in the area of AML / CFT", *Finansy i kredit*, vol. 6, pp. 31—40.

2. Bajdukova, N. V. (2009), "Current issues regulating the payment services market", *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta*, vol. 1.
3. Bass, A. B. (2010), "Fundamentals of risk management of involving a bank in the processes of money laundering", *Finansy i kredit*, vol. 26, pp. 29—38.
4. Bereznyj, O. M. Dmytrov, S. O. Merenkova, O. V. Medvid', T. A. and Vaschenko, O. M. (2010), "Otsinka ta upravlinnia ryzykom vykorystannia posluh dlia lehalizatsii kryminal'nykh dokhodiv abo finansuvannia teroryzmu v komertsijnomu banku [Assessing and managing the risk of using services for money laundering or terrorist financing in a commercial bank]", *DVNZ "UABS NBU"*, Sumy, Ukraine.
5. Bojko, A. O. Lieonov, S. V. Bozhenko, V. V. And Luchko, I. V. (2018), "The role and significance of the National system of counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime in the current conditions of development of the financial market of Ukraine", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 3, pp. 137—142.
6. Vorob'eva, I. G. (2013), "Systematization of risk management tools of financial institutions in the field of money laundering or terrorist financing and ways to improve their efficiency", *Finansovye issledovaniya: jelektronnyj nauchnyj zhurnal*, p. 21.
7. Hluschenko, O. O. Semehen, I. B. and Slav'iuka, R. A. (2014), "Antylehalizatsijnyj finansovyj monitorynh: ryzyk-oriientovanyj pidkhid [Anti-legalization financial monitoring: a risk-oriented approach]", *UBS NBU*, Kyiv, Ukraine.
8. Dzedzyk, I. B. (2008), "The place of risks in the system of financial monitoring of operations of a banking institution", *Rehional'na ekonomika*, vol. 4, pp. 109—114.
9. Dmytrov, S. O. and Medvid', T. A. (2010), "The newest component in the system of banking risks", *Naukovopraktychnyj zhurnal Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy*, vol. 4 (170), pp. 11—14.
10. Yehorycheva, S. B. (2014) "Orhanizatsiia finansovoho monitorynhu v bankakh [Organization of financial monitoring in banks]", *Tsentr uchbovoi literatury*, Kyiv, Ukraine.
11. Yepifanov, A. O. Vasyli'eva, T. A. and Koz'menko, S. M. (2012), "Upravlinnia ryzykamy bankiv [Bank risk management]", *DVNZ "UABS NBU"*, Sumy, Ukraine.
12. Karataev, M. V. (2009), "The risk of involving a bank in the processes of money laundering: essence, classification and assessment of consequences", *Finansy i kredit*, vol. 31, p. 56.
13. FATF (2014), "FATF Guidelines for Applying a Risk-Oriented Approach to the Banking Sector", available at: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160805/rek%201.pdf (Accessed 20 Dec 2020).
14. Kovaleva, S. E. (2013), "Types of risks of credit institutions in the field of combating money laundering, and peculiarities of their management in Russian banking practice", *Upravlenie jekonomicheskimi sistemami*, [Online], vol. 9, available at: <http://www.uecs.ru/makroekonomika/item/2347-2013-09-16-08-05-52> (Accessed 20 Dec 2020).
15. Kovaleva, S. E. (2013), "Improving risk management of credit institutions in the field of combating money laundering", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Finansovyj universitet pri Pravitel'stve Rossijskoj Federacii, Moscow, Russia, available at: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/152218/0-803782.pdf?sequence=-1> (Accessed 20 Dec 2020).
16. Korzheniv'skyj, Ya. V. (2014), "National money laundering risk assessment system: problems of regulatory improvement", *Nashe pravo*, vol. 3, pp. 67—73.
17. Kralich V. R. (2010), "Financial monitoring in ensuring the functioning of the system of economic security of banking institutions in Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv, Ukraine.
18. Kuz'menko, O. V. Bojko, A. O. and Poliukhovych, V. M. (2017), "Development of methodological bases for modeling the risk of a banking institution in relation to the use of its services for money laundering or terrorist financing during inspections", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 46—55.
19. Lebedeva, M. E. and Vahyzova, V. Y. (2013), "Regional banks are one of the most important components of the Russian banking system", *Zhurnal pravovykh y ekonomycheskykh yssledovanyj*, vol. 2.
20. Leonova, N. G. and Romanova, A. A. (2017), "Risk-based approach in combating money laundering and terrorist financing", *Jelektronnoe nauchnoe izdanie "Uchenye zametki TOGU"*, pp. 1—5.
21. Molova, L. A. (2014), "Management of the risk of involving the bank in the processes of money laundering", available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie-riskom-vovlecheniya-banka-v-protsessy-legalizatsii-prestupnyh-dohodov-1/viewer> (Accessed 20 Dec 2020).
22. Mordan, Ye. Yu. and Didenko, K. V. (2020), "The emergence of risks of legalization of proceeds from crime in banking institutions", *Aktual'ni problemy rozvytku finansovoi systemy Ukrainy v umovakh intehratsijnykh ta hlobalizatsijnykh protsesiv. I Vseukrains'ka naukovopraktychna konferentsiia [Actual problems of development of the financial system of Ukraine in the conditions of integration and globalization processes. The first All-Ukrainian scientific-practical conference]*, Kherson'skyj natsional'nyj tekhnichnyj universytet, Kherson, Ukraine, pp. 117—119.
23. Mordan, Ye. Yu. and Davydenko, Yu.S. (2020), "The essence of banking risks of legalization of proceeds from crime in terms of de-shadowing of Ukraine's economy", *Problemy ta perspektyvy rozvytku finansovo-kredytnoi systemy Ukrainy. V Vseukrains'ka naukovopraktychna on-line konferentsiia [Problems and prospects of development of the financial and credit system of Ukraine. Fifth All-Ukrainian scientific-practical on-line conference]*, NNI BT "UABS" SumDU, Sumy, Ukraine, pp. 51—54.
24. Board of the National Bank of Ukraine (2020), "Decree "On approval of the Regulation on financial monitoring by banks", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (Accessed 20 Dec 2020).
25. Board of the National Bank of Ukraine (2018), "Decree "On approval of the Regulations on the organization of the risk management system in banks of Ukraine and banking groups", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (Accessed 20 Dec 2020).
26. Revenkov, P. V. Dudka, A. B. Voronin, A. N. and Karataev, M. V. (2012), "Finansovyj monitoring: upravlenie riskami otmyvaniya deneg v bankakh [Financial monitoring: money laundering risk management in banks]", *KNORUS: CIPSIR*, Moscow, Russia.
27. Sinjavskaja, T. G. and Malenko, V. I. (2012), "Approaches to the classification of risks of financial institutions in the field of money laundering or terrorist financing", *Finansovye issledovaniya: jelektronnyj nauchnyj zhurnal*, vol. 3, pp. 51—59.
28. Utkina, O.V. (2019), "The system of management of bank risers of legalization of income, taken away by the evil way", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, DVNZ "Universytet bankiv'skoi spravy", Kyiv, Ukraine.
29. Khudokormova, M. I. (2011), "Risk management of money laundering as the latest requirement of the world community", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 6, pp. 226—232.
30. Shamanina, E. I. (2014), "Countering the legalization of illegal income in the banking system of the Russian Federation: experience and ways of development", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Moscow, Russia, available at: https://guu.ru/files/referate/2014/shamanina_e_dis.pdf (Accessed 20 Dec 2020).

Стаття надійшла до редакції 14.01.2021 р.